

Stručni rad
UDK 821.163.42.09

Milica LUKIĆ (Osijek)
Filozofski fakultet u Osijeku
mlukic@ffos.hr

APOLOGIJA NAJSTARIJOJ EUROPSKOJ KULTURI

(Jasna Horvat, *Ahorion (Orionogram – roman orionskog sazviježđa i roman rudnik)*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2025.)

Osječka ekonomska znanstvenica, teoretičarka kulture i književnica (ali i multimedijaska umjetnica!) Jasna Horvat etablirano je ime suvremene hrvatske književnosti čiji književni opus, kako potvrđuju književnoteorijski radovi (npr. Oraić Tolić, 2016; Buljubašić, Kos-Lajtman, 2017; Buljubašić 2018. i dr.) počiva na konceptualnim romanima oulipovskoga tipa (eksperimentalni romani, romani-igračke, pametni romani). Upravo su ti i takvi romani poetici njezina romanesknog opusa priskrbili laskavu definicijsku sintagmu *Ars Horvatiana* (D. Oraić Tolić, 2016.), iako se Horvatičin opus razgranava i drugim književnim žanrovima – putopisima, epistolama, poemama, dječjom književnosti i dr. Konceptualni romani Jasne Horvat, sada je već dobro poznato, bave se velikim, znanstveno valoriziranim temama, važnim za ljudsku zajednicu općenito (zlatni rez, magični kvadrati, periodni sustav elemenata), onima koje se nadaju kao most među kulturama (Marko Polo, Jaša Dubrovčanin, Eugen od Savoje, Kublaj-kan, Vasco da Gama i dr.) te onima koje *posvajaju i osvajaju* nacionalnu kulturu, iz kojih progovara *etnos* (pismo glagoljica i hrvatski jezik, (pra)staroslavenska/starohrvatska mitologija, povijest grada Osijeka). Sve te skupine tema u poetskoj se mreži Jasne Horvat međusobno zrcale i funkcioniraju po zakonu spojenih posuda, slijedeći gramatološki kod utemeljen u glagoljičnom azbučnom nizu azъ – buky – vêdê, koji šalje moćnu *konstantinovsku* poruku o Slovu/slovu kao prapočetku i vječnoj stvarateljskoj sili, logosu: *ja koji slova znam / koji sam spoznao Boga*: romani *Az* (2009), *Auron* (2011), *Alikvot* (2014), *Antiatlas* (2014), *Atanor* (2017), *Antiradar* (2020); buky – b: *Bizarij* (2009), vêdê – *Vilikon*, *Vilijun*. A ta moćna *stvarateljska sila* izvire iz različitih znanstvenih disciplina (filologija: gramatologija, semiotika, gramatika, leksikologija; matematika; kemija; znanost o umjetnosti; etnologija; sociologija; historiografija; arheologija; kulturologija; antropologija; geografija i dr.)

Takav se poetski pristup prepoznaje i u njezinu novom konceptualnom (poetsko-proznom) tekstu naslovljenu *Ahorion* i podnaslovljenu *Oriogram* (što bismo možda mogli protumačiti kao *zapis o Orionu*) koji slijedi/nastavlja niz azb, ali i akrostih, također prisutan u glagoljičnom azbučnom nizu, a kojim se ovdje ispisuje ime (sa)zvijezda Orion otpućujući se ujedno najdalje u (pra) povijest. Taj tekst otvara veliku – indoeuropeističku – temu, koja je istovremeno važna i za nacionalnu kulturu i za velik dio svijeta, jer indoeuropska je jezična porodica (a time i kultura) – koja je (pra)izvorištem i hrvatskoga jezika u kojem je ostvaren tekst romana – danas najraširenija na svijetu i obuhvaća širok pojas od europskog zapada do ruba Indije i do kineskoga Turkmenistana u srcu Azije, a nakon velikih zemljopisnih otkrića proširila se i na područje Sjeverne i Južne Amerike, Australije i Novog Zelanda.

U središtu priče *romana orionskog sazviježda i romana rudnika*, kako stoji u podnaslovu knjige, jest vučedolska – eneolitička – kultura (između 3000. i 2600. godine prije Krista). Ta je kultura nazvana po nalazištu Vučedol smještenu na desnoj obali Dunava kraj hrvatskoga grada Vukovara i čuva najstarije materijalne ostatke života naših predaka Praindoeuroljana (prva europska civilizacija, istodobna Sumeranima u Mezopotomiji, Starom carstvu u Egiptu (Doba piramida) i ranoj Troji), danas općepoznata po svome simbolu – najpoznatijem arheološkom nalazu iz 1938. godine tzv. Vučedolskoj golubici (po svemu sudeći jarebici). Ta se visokorazvijena prapovijesna plemenska kultura, isprva stočarska, a onda metalurška, u kojoj je stvoren revolucionarni tehnološki proces serijskoga lijevanja metalnih predmeta i proizvedena prva svjetska bronca, u svojim životnim ritmovima i svim aspektima svoga postojanja u *Dunavskoj Troji*, kako to svjedoče i arheološki nalazi, orijentirala prema sazviježdu Orion, njegujući običaje seobom prenesene iz pradomovine. Upravo će ta temeljna orijentacijska točka drevnih (patrijarhalnih) Vučedolaca – Orion – kalendarski diktirati ikoničku strukturu teksta raslojenu u *tetraevangelion* Orionske kulture Sunca (prva cjelina romana Sazviježde: Jesen, Zima, Proljeće, Ljeto – Otvoreni i zatvoreni *orionski pojas* između Zime i Ljeta) Jasne Horvat razvidnu na najstarijem i najpotpunijem indoeuropskom *zatočniku četiriju godišnjih doba* zabilježenom na posudi danas poznatoj pod nazivom Vučedolski Orion, koju je na području Vinkovaca 1978. godine pronašao i kasnije znanstveno opisao hrvatski arheolog Aleksandar Durman (glavni će ga protagonist romana anticipirati tisućama godina ranije!). U takvu se, sada je već očekivano – oulipovski ograničenu – gramatološki kodiranu strukturu uglavljuje priča glavnoga junaka mitopoetskoga imena Ahorion. Tvorba je toga imena uistinu sugestivna (ah + Orion), ujedinjujući uzvik što konotira najprije *dah* (prapočetak / prapočetak europske kulture) pa onda i *zvuk* s imenom zvijezda Orion za koje već rekosmo kako jest (bijaše) *sve što jest* drevnim Vučedolcima. Temeljne su dakle identi-

tetske odrednice glavnoga protagonista, one koje utvrđuju njegovo podrijetlo i funkciju u zajednici (on je drevni *lovac na zvukove*, ali i multimedijски umjetnik današnjice!) upisane u ime koje nosi i po kojem se imenuje roman u cjelini. Nota bene: zvijezde Oriona poznato je i pod nazivom Lovac (što onda providnom čini motivaciju kojom se imenuje funkcija Ahorionova u vučedolskoj zajednici), i vidljivo je u cijelom svijetu, a na hrvatskom je prostoru najuočljivije u jesen i zimu. Upravo u tom trenutku započinje radnja romana *Ahorion*.

Priču o četiri *vučedolska* godišnja doba, već rekosmo, raspreda glavni protagonist romana, *lovac* i *putnik* Ahorion, predstavljajući plemenske običaje i rituale, svoje suplemenike i spoznaje o svijetu. Ahorion je, lovac na neuobičajene lovine: *zvukove*, *magle*, *dimove*, sve vrste nevidljivih podražaja; on je pjesnik pa život doživljava i vidi drugačije od ostatka svojih suplemenika; on duboko osjeća prirodu, njezine ritmove i njezino pravo *biće* kroz biljne i životinjske vrste, kozmologiju... Njegova osjetilnost i osjećajnost, ali i istraživačka analitičnost koju će mu priskrbiti i novododijeljena uloga *putnika* i *spasitelja* jedne kulture čija su rudna bogatstva na izmaku, portal su čitatelju kroz koji prolazi da bi upoznao prapovijesnu gastronomiju, arhitekturu, ezoterijske rituale, lijevanja metala, zapravo sve što čini život jedne prapovijesne – eneolitičke – zajednice uglavljene u današnji hrvatski matični prostor na samom istoku Republike Hrvatske (a koji naša suvremenost često imenuje pejorativnim *slijepim crijevom* hrvatskoga prostora!).

Već je prethodno spomenuto da se Jasna Horvat u svojim romanima, bez obzira o kakvoj je temi riječ i znanstvenu izvorištu iz kojega ona proizlazi, orijentira prema gramatološkim kodovima. Ovaj, *AZovski* orijentiran sustav o pismu i pismom progovara i u drugoj gradbenoj cjelini naslovljenoj Rudnik, smisao koje je uspostaviti vezu s vučedolskim, a zapravo *najstarijim europskim slikovno-ideografskim pismom*. To drevnovučedolsko pismo progovara kao ukras na keramičkim posudama prenoseći nebesku simboliku, prikazujući obzor *iznad voda na kojima pliva zemlja*, (svako)dnevno rađanje sunca, planete Veneru i Mars te karakteristična zvijezda na noćnom nebu..., i ovdje se vidi pretečom fonografskim, još preciznije fonetskim, sustavima čiju je razvojnu liniju (sinajski protoalfabet) moguće pratiti od otprilike 1900. – 1800. g. pr. Kr. iz pustinje Wadi el-Hol. Pismovni razvojni *put* fonetskih sustava ide dalje smjerom – fenički alefbet/alfabet – grčki alfabet – latinica – suvremeni alfabeti... J. Horvat odabire *Alefovo pismo* (glavno obilježje: bog bik/Bik) te hrvatsko i slavensko identitetsko pismo glagoljicu (glavno obilježje: Logos – Druga Božanska Osoba – Isus Krist) povezujući ih u poetskoj igri s Orionom i njegovim pretpostavljenim slovo-broječnim kodovima, uspostavljajući odnos različitih duhovnih identiteta ugrađenih u matičnu kulturu: pretkršćanski (vučedolski, alefovski) i kršćanski (glagoljica).

I za ovaj književni tekst Jasne Horvat može se s pravom ustvrditi da ima *dodanu vrijednost* koja, ako se prepozna, može biti snažna turističko-gospodarska poluga na prostoru grada Vukovara (Muzej Vučedolske kulture) i cijele Vukovarsko-srijemske županije – jer je baš to prostor na kojem su iz tame povijesti izronili svjedoci našega praindoeuropskoga naslijeđa i načina života. Vučedol je postvario lingvističke rekonstrukcije indoeuropskoga prajezika i zahvaljujući arheološkim nalazima s toga prostora u mogućnosti smo povezati sliku i zvuk toga drevnog života nad kojim je uz Orion bdio i *Dyēus ph₂tér! Jasna Horvat romanom *Ahorion* budi sjećanja naših gena na taj život; njegov okus, miris, zvuk, njegove teksture, košaraste nastambe, zemljane posude, dragocjene metale, kola što tutnje prašinom i čunjeve što brzaju Dunavom (u romanu to je rijeka Danuja)... Na orionsko noćno nebo promatrano s 45. paralele... Život – duhovni i materijalni – koji je naš jer je naših predaka. I koji stoji u *osi* europske kulture. A to do sada nitko u hrvatskoj književnosti nije učinio!

